

Revista de Filologia

RESSENYA DE *NOVA REFLEXIÓ SOBRE L'OBRA D'ENRIC VALOR*, DE
GEMMA LLUCH I JOSEP M. BALDAQUÍ (ED.) (INSTITUT
INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA, ALACANT, 2011,
146 PÀGINES)
Vicent Vidal
Universitat d'Alacant

En els anys 2010 i 2011 dues efemèrides van renovar el panorama crític al voltant de la figura i l'obra d'Enric Valor: el desè aniversari del traspàs i el centenari del naixement, respectivament. És en aquesta segona efemèride que cal situar la *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, en què Gemma Lluch i Josep M. Baldaquí editen un total de vuit estudis que penetren, des de diverses perspectives científiques, en l'obra d'Enric Valor com a gramàtic, folklorista, narrador i, en definitiva, com a home compromès amb la llengua i el país.

Encara que el llibre no es divideix en més epígrafs que els capítols de cada investigador, és fàcil trobar-hi una estructura ben clara i equilibrada: els quatre primers textos treballen la vessant més lingüística, mentre que els quatre darrers en treballen la literària, sempre entenent l'una i l'altra en un sentit ampli i tenint en compte que un camp i l'altre, i més encara en Valor, són fortament interdependents. En la part lingüística s'analitza la trajectòria cívica de Valor, la seva contribució a l'estàndard i a la gramàtica i l'aportació lèxica, mentre que en la part literària trobem un nou equilibri: dos capítols dedicats a l'obra rondallística (per bé que des de perspectives força diferents: l'adaptació rondallística i l'aportació al folklore narratiu), i dos dedicats a la novel·lística. Es tracta, doncs, d'un volum ben estructurat, variat quant als estudis i, per això, panoràmic; però, a més, com comprovarem, original i rigorós en les propostes d'anàlisi.

Després d'una presentació de Lluch i Baldaquí, que tenen l'encert de revisar breument la bibliografia principal sobre el conjunt de l'obra valoriana, encapçala el cos d'estudis «Dades per a una biografia cívica d'Enric Valor», de Brauli Montoya. En aquest primer text, Montoya repassa la tasca que desplegà Enric Valor en l'àmbit politicocultural valencianista i en el lingüístic, que es materialitzà en un ferm sentit de la

normativa i en la preocupació per l'ús social de la llengua. Com demostra l'investigador, ambdós àmbits són indestriables i tenen la base en l'entorn familiar de Valor, el pare del qual l'introduí en el coneixement del català escrit, i en l'afaiçonament de les conviccions politicoculturals progressistes i valencianistes que experimentà en un context advers a la llengua com el que visqué a Elda. Al llarg de la seva vida adulta a Alacant i a València, Enric Valor participà en diversos mitjans de comunicació difonent la normativa fabriana, intentant conscienciar els valencians de la pròpia identitat com a poble i, durant la guerra, defensant el sistema polític republicà. Durant el franquisme fa de professor en els cursos de valencià de Lo Rat Penat i, quan és empresonat, també n'impartirà classes als presoners i aprofitarà per redactar, entre d'altres, bona part del *Curso medio de gramática catalana* i del *Millorem el llenguatge*. Després de l'etapa a la presó encara serà una peça clau en la revista *Gorg* i, com deixa veure Montoya, al final de la seva vida esdevindrà un emblema ben reconegut que, com a tal, deixarà una clara estela en la consciència lingüística i nacional dels valencians.

Tot seguit, Maria Conca aprofundeix en el terreny lingüístic per avaluar «La contribució d'Enric Valor a l'estàndard català» en un estudi dens i ric que abraça (a) un estat de la qüestió sobre les aproximacions a l'aportació lingüística de Valor; (b) el cànon lingüístic i (c) sociolingüístic que proposa l'autor al llarg de la seva trajectòria; i (d) una proposta metodològica per a l'estudi del model de llengua valorià que Conca concreta en un comentari lingüístic exhaustiu. Així, Conca fa observar que els estudis més solvents sobre l'aportació lingüística de Valor remarquen la seva adscripció inequívoca al fabrisme amb contribucions a partir dels autors clàssics i de la llengua viva més pura que, no obstant això, cal comparar amb la fidelitat que l'escriptor mantingué en convergència amb el català general. Valor sempre defensarà, com mostra Conca especialment a través dels discursos d'investidura com a doctor *honoris causa*, la unitat de la llengua catalana i la conveniència d'utilitzar aquest mot, *català*, també entre els valencians. Finalment, en un comentari perfiladíssim sobre un fragment de la rondalla «El rei Astoret», Maria Conca n'analitza el model lingüístic en els nivells gramatical, lèxic, fràsic i

textual, i ofereix així un criteri pràctic que, al capdavall, confirma la coherència i la solvència lingüística d'aquest autor.

En la línia del que apunta aquesta estudiosa, Francesc Pérez i Moragón, en el capítol «Entorn de l'obra gramatical d'Enric Valor», subratlla el ferm sentit de la unitat lingüística de l'autor així com les solucions més creatives al llarg dels seus escrits gramaticals, que naixen, juntament amb l'obra narrativa, al caliu d'un gran amor per la llengua i com una necessitat personal arran d'aquest amor i també dels dubtes que havia de resoldre en tant que escriptor, assessor lingüístic i traductor. Pérez remarca el to pràctic de les seves obres gramaticals, que havien de ser útils per a l'autoaprenentatge de la llengua escrita per part dels valencians, i el paper que tingué el gramàtic en tant que assessor d'algunes editorials valencianes aparegudes en la dècada de 1960. Al final del seu escrit, Francesc Pérez lamenta el revisionisme a què sembla que se sotmeta actualment l'obra gramatical de Valor en nom del caràcter singular del valencià «en una operació de secessionisme lingüístic evident».

Per la seva banda, Emili Casanova proporciona un nou estudi sobre «La riquesa lèxica de l'obra valoriana» que mesura a partir dels criteris de «disponibilitat lèxica» (coneixement i ús de paraules en una situació comunicativa determinada) i de la crítica literària. Això cristal·litza en els trets d'abundància del lèxic utilitzat, qualitat i renovellament de la llengua, varietat i freqüència d'aquest lèxic i adequació a l'objectiu literari. Casanova conjumina sagaçment, doncs, criteris lingüístics i literaris a fi de demostrar aquesta «riquesa lèxica» de què tant es parla sobre l'obra narrativa i lexicogràfica d'Enric Valor aportant-hi algunes dades quantificables que s'encarrega de contrastar amb d'altres autors i obres. Com s'ha assenyalat més amunt, però, Maria Conca comentava la necessitat de posar en relació tota aquesta aportació lèxica de Valor amb l'ús d'un lèxic comú amb la resta del català; és a dir, la focalització en la singularitat i la riquesa evident de la llengua de Valor no hauria de deixar de banda la importància que tenia, per a ell, mantenir-se pròxim a un estàndard convergent. Això, en qualsevol cas, no lleva mèrit a la ingent tasca de Casanova de buidatge i d'anàlisi lingüística de les obres narratives i lexicogràfiques que, certament, reflecteixen en Valor un grandíssim coneixement i ús d'una «riquesa lèxica» excepcional.

Gemma Lluch obre els quatre capítols dedicats a la narrativa de Valor. En el seu text, «L'adaptació de les rondalles al lector infantil: un text, altres finalitats», es proposa analitzar l'adaptació que experimentaren les rondalles tant des del pas de la tradició oral a la literaturització d'Enric Valor com al pas que van fer de la creació valoriana a les adaptacions infantils de Rosa Serrano. Així, en el pas de la tradició oral a la transformació literària, Lluch assenyala que el canvi principal és de l'oralitat a l'escriptura, amb totes les alteracions de recursos que això provoca; i sumant-hi la ideologia i la intencionalitat de l'autor de nacionalitzar les rondalles, descriure el país i els costums i manipular literàriament el llenguatge, mantenint-hi, això sí, un seguit de formes pròpies de l'oralitat. En el pas de la creació de Valor a l'adaptació al públic infantil, Lluch fa veure que el mecanisme d'adaptació emprat per Rosa Serrano és la reducció, és a dir, la simplificació de l'estil, sempre amb el vistiplau de l'autor i sense tocar-ne l'estructura o el contingut. Al final de la seva contribució, Lluch fa notar que algunes propostes didàctiques fetes a partir de les rondalles n'entenen la lectura com una via per a la recuperació d'unes formes de vida i d'un passat cultural que xoca amb l'actual i amb la visió i la intenció mateixa de Valor. Lluny d'aquest enfocament de to romàntic, Lluch indica que parlar de l'adaptació infantil és parlar d'escola i de la implicació que això té per al coneixement de la cultura pròpia i de la llengua.

Continuant en la qüestió rondallística, però aquest cop des de la perspectiva folklòrica, Carme Oriol, en «Les rondalles d'Enric Valor en el marc de la rondallística catalana», situa la tasca de Valor en relació amb el panorama rondallístic català, en conjunt, i valencià, en particular. Entén que el nostre autor, més que purament folklorista, és un literat-folklorista, com els germans Grimm a Alemanya o com Alcover a les Illes, en tant que recrea allò que recull. Malgrat la voluntat de Valor de fer literatura (i per això *literat*), ell mateix recull i aporta dades molt importants i significatives sobre la procedència dels relats i sobre el treball de camp que dugué a terme (i per això *folklorista*). Entre les rondalles recollides, Oriol anota que la gran majoria tenen la base en una font oral i que almenys 30 de 36 són molt conegudes tant dins com fora dels Països Catalans, com ho evidencia la catalogació en els índexs de

tipus rondallístics internacionals i catalans. Assenyala, també, la diversitat dels subgèneres arreplegats i l'ampliació que fa Valor del corpus de les rondalles recollides fins al moment al País Valencià. A la fi, Oriol pondera aquesta figura en la història de l'etnopoètica valenciana i li atorga el paper de pont entre la tradició anterior (amb el seu gran representant, Francesc Martínez i Martínez) i la posterior, en què s'esdevindrà un esclat de rondallistes que començaran a arreplegar i publicar rondalles a partir dels anys 80.

Vicent Simbor, amb «La novel·lística d'Enric Valor en el marc de la narrativa catalana», paral·lelament al que ha fet Carme Oriol ressenyat suara per al marc de la rondallística, situa les novel·les de Valor en el context narratiu català tenint-ne en compte els condicionants i mostrant-ne l'aportació més significativa. Després d'un llarg període en què la seva vocació de novel·lista hagué de cedir, la gran producció de l'autor en aquest sentit és ja a les darreries de la vida i, doncs, en contrast amb les noves generacions d'escriptors valencians. Simbor no s'està de recordar la distància de l'obra novel·lesca de l'escriptor amb el context esteticoliterari que li correspondria en el temps, però puntualitza que, al País Valencià, era un buit que Valor reïx a omplir. Configura, així, una «èpica moral i col·lectiva» amb la literaturització de la Guerra Civil que esdevé, en paraules de Simbor, «un document social i moral de primer ordre, un homenatge a la geografia del País, una lliçó de llengua viva, l'aplicació del pensament il·lustrat més compromès, una contribució de pes a la memòria històrica dels valencians i una construcció ficcional sòlida».

«El *Cicle de Cassana* com a relat de vida», de Joaquim Espinós, és el capítol que tanca el llibre. Com Vicent Simbor, Espinós troba en les novel·les de la trilogia del *Cicle de Cassana* un «anacronisme necessari», en les seves paraules, en tant que excel·leix a ocupar un espai vacant fins llavors en la història de la literatura valenciana. Espinós es deté en les tres novel·les i, així, veu en *Sense la terra promesa* una voluntat totalitzadora, de gran ambició i amb un narrador omniscient que en possibilita el to coral. Valor ho canvia, tanmateix, a narrador autodiegètic en *Temps de batuda* i en *Enllà de l'horitzó*, dues novel·les estructurades en forma de *bildungsroman* situades ja en la Guerra Civil i en què els elements històrics prenen més força. Espinós examina els canvis, les diferències i les

semblances en les tècniques i els recursos narratius al llarg de la trilogia i convenç quan en convida finalment a la lectura com a gran homenatge per a commemorar els cent anys del naixement de l'escriptor.

Coincidisc amb el professor Espinós en el sentit que acudir directament als textos valorians és, potser, el millor reconeixement que se li pot fer. Això és el que han fet tots els autors d'aquest llibre que, sense perdre de vista el conjunt de l'obra i el context històric, social i cultural, parteixen de la producció i de l'activitat de Valor i n'ofereixen dades noves per a la lectura, la interpretació i la valoració de l'obra i la trajectòria. I això mateix, revisar i redescobrir els textos de l'escriptor castallut, és, precisament, l'impuls que ens sobrevé quan llegim i païm cadascun dels capítols de la *Nova reflexió*. Enric Valor, ara més de cent anys després del naixement, és, i per molts anys, un gran homenot ben digne d'aquestes i de moltes altres reflexions.